

Крайнік К.М.

*студентка факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ШТУЧНА ДЕІДЕОЛОГІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

Будь-яка розвинута ідеологія створюється, підтримується та
вдосконалюється як політична зброя,
а не теоретична доктрина.

Ганна Арендт

Для сучасної політичної реальності України справедливим є твердження про деідеологізацію політичних партій. Низка дослідників даної теми стверджують, що це не тільки суто політична проблема, а, передусім - наслідок соціокультурних трансформацій у сучасному українському суспільстві. Адже, «Серед чинників соціального характеру найвищий вплив на партійну систему мали найбільш актуальні на різних етапах суспільні поділи - соціальноекономічний та, особливо, соціокультурний» [5,с.151].

Мова йде про посилення ролі політичних комунікацій у соціальних мережах, зростання впливу мас медіа на політику. Це призводить до віртуалізації політики, перетворення партій на бренди. Варто погодитись, що «.. .партії втрачають функцію представників громадськості. Боротьбу за владу в політиці перенесено з ідеологій, організацій та програмних положень у сферу віртуальних іміджів. В результаті інформаційних кампаній влада переходить до тих, хто вдало використовує можливості телебачення [слід додати: і Інтернет!, - К.К.], а не до тих, хто вміє урядувати.» [6, с. 366]. Деідеологізація партій є складовою процесу віртуалізації політики.

Деідеологізація суспільства призводить до зникнення потреби в ідеологічному оформленні партійної програми у

партійного керівництва. Замість ідеології з'являються маркетингові стратегії пошуку виборця (географічні та демографічні). Вони не доповнюють ідеологію, а заміщують її. Відповідно, вибудовується структурно-організаційна модель діяльності партій, куди замість ідеологів запрошують фахових політтехнологів та маркетологів. І з цим важко не погодитись, адже питання зараз полягає в тому, наскільки вирішальною є роль ідеологій як для самих партій, так і для їхніх прихильників порівняно з іншими аспектами діяльності: фінансовими, політичними, соціальними тощо?

Припустимо, що за останні роки тренд змінився, і в суспільстві з'явилися окремі групи громадян, які сповідують певну ідеологію (соціалістичну, ліберальну, консервативну тощо), відносять себе до прихильників саме ідеологічних партій? Тоді, можливо, слід говорити про штучну деідеологізацію політичних партій в Україні з боку їх деідеологізованого та цинічного керівництва (лідери, штаби, технологи), яке цілеспрямовано підмінює реальну ідеологізацію штучною маркетинговою з метою здобути владу. З цього приводу Ю. Якименко стверджує, що «представництво суспільних інтересів для політичних партій в Україні з часом набуло переважно інструментального характеру, коли ті чи інші суспільні настрої, соціально-економічні інтереси, соціокультурні, геополітичні орієнтації громадян використовувалися у цілях боротьби за владу; проявами цього став розвиток такої тенденції, як зменшення ролі програмно-ідеологічної складової»[5, с.152].

Політичні партії є одним з найважливіших політичних інститутів держави, що забезпечує реалізацію влади в країні і її зв'язок із суспільством. Навіть в умовах змішаної виборчої системи фракції політичних партій у парламенті впливають на формування коаліції, уряду, вироблення та реалізацію публічної політики. А у випадку впровадження пропорційної виборчої системи відкритих партійних списків роль партій взагалі буде

визначальною. Як зазначає А. Кройтор: «Політичні партії відіграють визначальну роль у процесах державотворення, формування політичних еліт та лідерства, виборчих кампаніях, інституціоналізації політичної діяльності, розвитку парламентаризму, модернізації суспільства. В умовах представницької демократії політичні партії виконують функції артикуляції та репрезентації інтересів груп та спільнот, формування політичної еліти, легітимізації політичної влади» [4, с.108]. Зокрема, роль політичних партій полягає у віддзеркаленні ідеологічних вподобань суспільства, формуванні простору політичних ідеологій тощо. Цілеспрямована деідеологізація політичних партій, яка відбулась в Україні, це наслідок втоми суспільства від тоталітарної комуністичної ідеології. Натомість, завжди були партійні симпатички («рядові» члени партії), які наголошували на важливості ідеології. Більшість прихильників Народного Руху України, деяких інших політичних партій завжди займали чітко визначену ідеологічну позицію. Тому деідеологізація політичних партій в Україні - це штучний процес, обумовлений нерозумінням з боку партійного керівництва стану громадської думки, намаганням зберегти владу в умовах зміни трендів партійного будівництва.

Саме тому важливим завданням для політичної науки виступає дослідження феномену штучної деідеологізації, уточнення причин та наслідків штучного «розчинення» ідеологічних платформ політичних партій у маркетингових стратегіях виборчих кампаній, уточнення поняття «політична ідеологія партії» у сучасних умовах.

Процес деідеологізації є досить добре дослідженим у політичній науці. Одними із перших, хто запропонували теорію деідеологізації були Р. Арон, Д. Белл, С. Ліпсет. Для визначення сутності даного терміну звернемося до політологічного словника, де зазначено, що «Деідеологізація - це тимчасові процеси певної втрати впливу різних ідеологій на практику. Деідеологізація відбувається в результаті згасання ідеологічної

боротьби між державами, класами, націями, елітами, окремими владними групами» [3, с.171].

Теорія деідеологізації наголошує на тому, що світ має звільнитися від будь-яких ідеологій, що означатиме кінець ідеологічної ери, а пануватиме надалі «демократичний конформізм» [3, с.172].

Але як показала практика історії останньої чверті ХХ століття, ідеології не втрачають свого значення, вони модернізуються. Зокрема, не зникла ідеологічна складова партійної політики. Вона видозмінилась і «розчинилась» у програмах партій, виборчих програмах та дискурсі партійних лідерів.

Як відомо, у сучасних демократичних країнах виокремлюють такі основні політичні ідеології, як консерватизм (неоконсерватизм), лібералізм (неолібералізм), соціалізм (соціал-демократія). Проте сьогодні, багато як європейських, так і українських партій беруть на озброєння абсолютно нові і, на перший погляд, парадоксальні ідеї.

Однією з причин розмитості ідеологічного підґрунтя партій в Україні є те, що громадяни демонструють невисокий рівень обізнаності в політичних ідеологіях і обирають партії за оцінкою особистих якостей лідера. Дослідницький центр Разумкова показав, що «більшість (66%) респондентів небагато знають (28%) або не знають зовсім (38%) про те, чим відрізняються, наприклад, праві партії від лівих» [5, с.167].

Таким чином, процес деідеологізації партій поєднується з персоніфікацією партійної політики. Однією із головних причин штучної деідеологізації політичних партій в Україні є бажання лідерів партій зберегти та посилити свій особистісний вплив. Адже, ідеологія може стати на заваді формуванню квазі-партій та блоків «імені» певного лідера. Усвідомлюючи таку ситуацію в суспільстві партії свідомо йдуть на зміну вектора ідеологічного спрямування програми партії, а іноді виголошують гасла, які й зовсім суперечать ідеологічній

платформі партії. Таким чином, у першу чергу партії ставлять за мету не пропагування ідеологічних концепцій, а «розкрутку» лідера як рекламного бренду, локомотиву рейтингу партії. В якості прикладів можна навести «Блок Петра Порошенка», «Блок Юлії Тимошенко», ін.

Оцінюючи провідні політичні сили України в категоріях “ліві - праві - центристи”, більшість експертів зараховують БЮТ до центристської політичної сили, проте понад третину експертів зараховують її до правих. «Зважаючи на визначені експертами “маркери”, такі оцінки не викликають подиву, оскільки у програмах і підходах даного блоку можна знайти поєднання принципів, які, на думку експертів, характеризують різні політичні сили» [5, с.237].

За політичним аналізом експертів на радіо «Свобода» однією з відносно нових партій парламентських виборів 2019 року буде Соціалістична партія України. «Партія існує з 1991 року. Її заснували колишні члени забороненої КПУ (КПРС). Лідером партії тоді став колишній керівник комуністичної більшості в Верховній Раді УРСР Олександр Мороз... Політична сила має довгу історію в українській політиці. Зокрема, соціалісти були активними учасниками Помаранчевої революції. Але після парламентських виборів 2006 року Олександр Мороз став головою Верховної Ради завдяки входженню СПУ у коаліцію з Комуністичною партією України та «Партією регіонів». Такий політичний союз викликав неоднозначну реакцію в лавах соціалістів та і серед виборців. Вибори 2006-го стали останніми, коли СПУ змогла потрапити у парламент»[1].

У 2017 році Соціалістичну партію України очолив Ілля Ківа. І саме з приходом І. Киви на посаду голови, ідеологія партії зазнає ключових змін. Особливо привертає увагу гасло, котре стало доктриною партії: «Соціалізм буде просякнутий патріотизмом», що є досить суперечливим з ідеологічного боку. Проте в громадян, навіть тих, що є якими прихильниками соціалізму, воно не викликало невдоволення чи підозр до

реальності існування ідеологічної платформи у цієї партії. То чи не можемо ми назвати таке неприховане розмивання ідеологічних підґрунть помилкою, чи радше це назвати вдалим політичним кроком перед виборами, що мають відбутись?

Таким чином, на сучасному етапі розвитку партійної системи в Україні відбувається штучна деідеологізація діяльності політичних партій. Відбувається свідоме розмиття ідеологічного фундаменту партій, підміна реальних ідеологій «новими», «гібридними», суперечливими з єдиною метою - забезпечити необхідний результат на виборах.

Список використаних джерел:

1. 5 відносно нових партій. Парламентські вибори-2019 [електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29602916.html>
2. БЮТ [електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: http://www.file.liga.net/parties/blok_ulii_timoshenko
3. Головатий М. Ф. Політологічний словник / М. Ф. Головатий, О. В. Антонюк. - Київ, 2005. - 792 с.
4. Кройтор А.В. Роль, місце та функції політичних партій у процесі формування паритетної демократії// Актуальні проблеми політики : [збірник наукових праць]. - Одеса: НУ «ОЮА», 2012. - Вип. 47. - С.108 - 113.
5. Якименко Ю. Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті [електронний ресурс] / Ю. Якименко. - Київ: Центр Разумкова, 2017. - 428 с. - Режим доступу: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017_PARTII.pdf
6. Яковлев Д. В. Трансформації політичної влади в інформаційну добу // Вісник ОНУ : соціологія і політичні науки. — Одеса: Астропринт, 2007. — Том 12, вип. 6. — С. 364-371.